

huruvida dissertationerna förväntades förmedla ny kunskap och i vilken utsträckning dissertationerna kan kallas vetenskapliga i nutida mening. Lindberg belyser också vissa intressanta teman som behandlades i dissertationer liksom frågor om censur och akademisk frihet.

Dissertationernas slutpunkt kan sättas till 1852, då nya statuter fastställdes för universiteten, vilka fick fullt genomslag 1855. Bland annat innebar dessa att det nu blev ett krav att respondenten själv skrivit avhandlingen, vilket med åren faktiskt hade blivit mindre vanligt. Utvecklingen mot senare tiders avhandlingar hade påbörjats. Under 1800-talets andra hälft ändrades också studierna inom den filosofiska fakulteten mot allt större krav på fördjupning. Under det sena 1800-talet inleddes även seminariernas, laborationernas och de ämnesspecifika ämnesföreningarnas tid.

Lindbergs utmärkta och läsvärda bok ger mersmak och lockar förhoppningsvis till närmare studier. Sådana torde vara enklare än någonsin att genomföra, åtminstone vad gäller tillgången till källmaterial. Uppsala universitetsbibliotek har nämligen digitaliserat och OCR-behandlat samtliga uppsaliensiska dissertationer från åren 1602–1855. De är tillgängliga för alla i "Digitala Vetenskapliga Arkivet" (DiVA).

Uppsala universitet

JOHAN SJÖBERG

Klas-Göran Karlsson (red.), *Natur & Kulturs globalhistoria*, vol. 1–2 (Stockholm: Natur & Kultur 2022). 563 + 630 s.

Det er i sandhed en ambitiøs udgivelse, som forlaget Natur & Kultur står bag: en globalhistorie i to bind på tilsammen 1 193 sider forfattet af 28 svenske fagfolk om næsten lige så mange emner og med en indledning og sammenfatning udformet af værkets hovedredaktør, professor Klas-Göran Karlsson. Værsgo at stige ombord!

At værket falder netop nu, er ingen overraskelse. Trangen til at forstå verden i sin helhed har ganske vist århunderer på bagen, men globalhistorien er en forholdsvis ny undergenre, som først har vokset sig stor i kølvandet på den kolde krigs afslutning og under indtrykket af globaliseringens hastighed og omfang. Når den kaldes globalhistorie og ikke verdenshistorie, skyldes det, at verden er forankret et utal af steder – eksempelvis som "vores verden", sådan som den tager sig ud set fra egen navle, og med en horisont der ikke nødvendigvis inkluderer "den tredje verden". Begrebet global lægger derimod nogle særlige bindinger på det rum, der beskrives. Det ligger i selve ordet, at man bestræber sig på at beskrive menneskelivet på jorden set udefra

og uden særinteresser, fordi en globus er rund og ikke har noget geografisk udgangspunkt.

I værkets indledning forklarer hovedredaktøren da også, at de to bind har som formål at demonstrere, hvordan kloden kom til at hænge sammen, og at de er skabt som en reaktion på den megen nationalhistorie, som skrives mere eller mindre løsrevet fra den omgivne verden. I Danmark er en håndfuld historikere af præcis samme grund i færd med at gennemføre et tilsvarende projekt, og de kan nu – med fordel – tage over sundet efter inspiration.

Bladrer man sig vej gennem nogle af de senere års globalhistorier, så er den slags bøger ofte formet som kronologiske gennemgange af globaliseringens langstrakte tilblivelseshistorie fra de ældste til de nyeste tider og med et fokus på idé- og teknologioverførsel i bred forstand. Det nye værk glimrer i den forstand med dets tematiske organisering. Værket er nemlig opdelt i fire emnemæssige hovedgrupper: eksistens, bevægelse, kultur og magt – som igen er opdelt i en række delemer: global bevidsthed, sprog, demografi, mad, minoriteter, miljø, migration, religion, handel, arbejde, byer, turisme, idræt, kulturmøder, ideologier, universiteter, skole, populærkultur, litteratur, køn, stat, lov og ret, demokrati, revolution, krig, folkemord og slaveri. Tilgangen gør det lettere for læseren at orientere sig og skabe overblik over de meget forskelligartede fænomener, som i tidens løb har være genstand for spredning på tværs af kontinentalgrænser. Den sikrer, at væsentlige emner ikke bliver glemt eller nedtonet undervejs, og at der er viden og inspiration at hente, næsten uanset hvad man leder efter. Alle afsnittene er tilmed vel-skrevne og udformet med sans for såvel strukturer som aktører.

En så omfattende arbejdsindsats kan godt være vanskelig at vurdere i sin helhed. Men lad mig gøre forsøget. En måde at gribe sagen an på er at tage udgangspunkt i de mere gængse definitioner af globalhistorien som genre, for siden begrebet opstod blandt historikere i Chicago i 1960'erne, har der udviklet sig en række forskelligartede skoler, som gør det muligt at karakterisere værket.

Globalhistorie kan eksempelvis fokusere på den massive globalisering, som har kendetegnet tiden i kølvandet på den kolde krig. Det gør værket i høj grad, idet globaliseringens manifestationer i løbet de seneste årtier udgør dets afsæt og gennemsyrrer adskillige af kapitlerne.

Globalhistorie kan også fokusere på globaliseringens historie studeret så langt tilbage i tiden som mulig. Det gør værket ligeledes, da det rummer beskrivelser af et utal af transkontinentale kulturoverførsler og mangfoldige gange henviser til Christoffer Columbus, som den der banede det sidste stykke af vejen mod kommunikation på tværs af samtlige kontinenter.

Globalhistorie kan også fokusere på studiet af menneskelige interaktio-

ner, som fører i retning af globalisering, hvad værket også gør, når det eksempelvis beskriver sprogenes rejseveje, i tiden før verden blev global.

Globalhistorie kan også fokusere på studiet af ethvert fænomen, som bedst kan studeres på et globalt snarere end på et lokalt, nationalt eller regional plan. Det gør værket ligeledes, når det beskriver, hvordan naturen med mellemrum overskrider alle menneskeskabte grænser i form af klimaændringer og miljøforurening, som begge får en grundig behandling i værket. Også uanset at eksempelvis sygdomme og pandemier ikke er fundet værdige til deres eget afsnit.

Globalhistorie kan også ses som en modpol til de klassiske etnocentriske verdenshistorier, sådan som genren var tænkt, da den opstod i kølvandet på en verdenskrig og arbejdet med at skabe en fysisk og mental afkolonisering. Denne tilgang karakteriserer imidlertid kun værket i begrænset grad. Der er ganske vist ryddet grundigt ud i alle svenske eksempler for at bryde med den metodologiske nationalisme, til gengæld er den eurocentriske ramme i nogen grad intakt. Ganske sigende tager værket sin begyndelse i London for herfra at drage jorden rundt med Jules Verne og Phileas Fogg, og tæller man efter, er der i de følgende kapitler rent procentuelt en overrepræsentation af eksempler, navne, begreber, referenceværker og illustrationer fra Vesteuropa og USA. Spørgsmålet er, om værket på den baggrund ikke snarere burde karakteriseres som en verdenshistorie med globalhistoriske elementer.

Hovedredaktøren lægger da også allerede i værkets indledning kortene på bordet, så det er en ren tilståelsessag, men heldigvis er den skæve vægtning ikke er fulgt af tidligere tiders forklaringer om, at vægtningen afspejler den vestlige verdens sejrsgang i verden. Den forklares blot med, at målgruppen – læserne – er fra denne del af verden og at værket derfor også må afspejle, hvordan "vi" – vesterlændinge – oplever den. Selv tror jeg, at forklaringen ligger et andet sted, for efter endt læsning sidder man tilbage med følelsen af, at vægtningen hos enkelte bidragydere snarere dækker over manglende sprogkunderskaber og viden om ikke-vestlige forhold.

Rejser man til Kina vil man hurtigt opdage, at kinesiske verdenskort har Stillehavet som altings centrum og Europa befinder sig ude i periferien. Med god grund. I hvert fald er det den del af verden, hvor befolkningstallet er størst, og medtænker man også Kina historisk, så var landet et centrum for idé- og vareudveksling til i hvert fald op i 1500-tallet, og forblev også i de følgende to-tre århundreder et omdrejningspunkt for den vestlige verdens drømme. I den forstand er fraværet af landet i enkelte afsnit en god målestok for værkets tendens. Kina er ganske vist markant til stede i eksempelvis kapitlerne om ideologi, skole og statsdannelse, men i flere andre afsnit forbavsende fraværende. Når det eksempelvis gælder handel og bydannelse, er det jo ellers et faktum, at vi i Kina finder nogle af verdens allerførste million-

byer, og at samlingen af det vidtstrakte rige gjorde det muligt at rejse fra østkystens frodige og produktive områder og en tredjedel af vejen til Europa i relativ fred, når ellers ikke pesten drog med som blind passager.

Når det er sagt, så rummer værket helt overordnet betragtet en række virkelig fine afsnit. Selv får jeg lyst til at fremhæve Kim Salomons bidrag om historiens globale arenaer, fordi det forklarer, hvor begrebet globalisering stammer fra, hvad det er for en størrelse og hvor det helt lavpraktisk kommer til udtryk – hvad enten det er i form af klimaforandringer, fælles tidszoner eller indretningen af supermarkeder. Han forklarer også, hvordan globalisering skaber både medløberi og modstand og får nationalisme og økonomisk integration til at gå hånd i hånd i en verden, hvor det meste udefrakommen- de domesticeres og gøres til ens eget, selvom det ikke oprindeligt var det.

Interessant er også Sverker Sörlins bidrag om miljø, fordi det bryder med den gængse opfattelse af globalisering som noget, der indebærer fysisk kontakt mellem mennesker. Eksempelvis er det sådan, at menneskeskabt mikroplast fordeler sig forholdsvis demokratisk i havets havdyr og med dem bringes videre til andre, der så spiser og indoptager plastikpartiklerne uden at have mødt de mennesker, der producerede dem. Afsnittet rummer også en række perspektiver af mere teoretisk art – om synkronisering og hastighed – som med fordel kunne have stået i bogens introducerende og opsummerende kapitler.

Det er endvidere værd at nærlæse Joachim Östlunds bidrag om kultur- møder, fordi begrebet oprindeligt var – og stadig er – helt centralt for globalhistorien som genre. Langt den overvejende del af værkets emner, hvad enten det gælder spredningen af sprog, mad eller religion, er trods alt udtryk for helt konkrete og lavpraktiske kulturmøder. Det er jo ikke uden grund, at globalhistorier oftest lægger vægt på alt det, som gennembryder grænser, og gør møderne mulige, i form af veje og kommunikationsnetværk, og fokuserer på den menneskedrevne spredning, overførsel og implementering. Östlund beretter også om globaliseringens drivkræfter – det der skubber og det der lokker – når mennesker drager afsted i bestræbelserne på at skabe en lidt større overensstemmelse mellem deres levevilkår og deres drømme.

Værket indeholder i det hele taget noget for enhver smag. Kortfattede indlæg som skaber overblik og som tilbyder baggrundsviden for alle, uanset hvor man befinder sig i det svenske uddannelsessystem. Er det ikke nok, så udgør de afsluttende kilde- og litteraturoversigter en nyttig vejviser i retning af en endnu større verden af viden.